

פרופ' משה ליסק – יונ"ר:

תודה רבה. אני מזמין א' פרופ' גבריאל שפר מהאוניברסיטה העברית
לדבר על שרת כמנהיג מעצב.

שרת כמנהיג מעצב

פרופ' גבריאל שפר, האוניברסיטה העברית

ראשית, אני מצטער, מורלה, שלא ידעת שיש אופציה לשנות נושא, אז
היהתי משנה נושא והייתי מתיחס לנושא שמשה הולה אותו. זו תהיה יותר
שיחה מאשר הרצאה. אני מצטער שחלק מהאנשים שמעו את השיחה הזו. אם
אתם רוצים לשותות קפה אתם יכולים למכת לשותות קפה בינתיים.

לשיחה זו ישנים שני חלקים, בהם קשורים האחד לשני, קשורים אחדדי. החלק הראשון, אני רוצה לדבר על עיצובה של אישיותו הפוליטית של שרת. הביאוגרפיה שלי עסקה הצד הפוליטי; היא לא עסקה ברכילות. بعد זה יש לה ריביטינג אולי נמוך קצת. אבל אני יודעת הרבה רכילות שלא כללתי את זה בביוגרפיה. אז אני רוצה לדבר על עיצוב אישיותו הפוליטיות של שרת, ומשם אני היתי רוצה לעבור לאיידיאולוגיה, לרעיונות אופרטיביים, למוסדות ולתהליכיים פוליטיים שרת תרם לעיצובם. אני רוצה לעסוק בשני הצדדים של המציאות. מה עיצב אותו, מה הם הגורמים העיקריים שעיצבו אותו ואחר-כך למה הוא תרם.

ישנים מקורות השפעה רבים, ואני לא בין אלה שחוש שיש מקור אחד שאפשר ליחס לו את עיצובה של אישיותו של שרת, שהיא הייתה אישיות מורכבת, היא לא הייתה אישיות פשוטה. אבל משום שאינו לא פסיכולוג או גם כן לא רציתי לרדת לשורשים של הדברים האלה, למרות שאי-אפשר בלי הדברים האלה כנראה, אם להשיב על השאלה של קובי, מה קרה שדוקא ביום מסוים, ברגע מסוים שרת מתפטר. אני ניסיתי להשיב על זה, אבל זה קשור גם לגורמים אישיים פסיכולוגיים, שאינו לא היתי לא מסוגל לטפל בהם. לכן ישנים הרבה מקורות של השפעה על אישיות צו, אישיות מורכבת.

אחד המקורות החשובים ביותר, כמו לגבי מנהיגים פוליטיים אחרים, היה הייתה המשפחה. שרת נהנה מאהבה גדולה מאד והוא היה זוקק לאהבה, הוא היה זוקק לאהבה וננהה מאהבה גדולה מאד והערכתה רבה מאד במשפחה שלו, גם מהאם וגם מאביו. המשפחה תמכה בו וגם לאחר מכון חברים תמכה בו, אבל היה שם תמיכה מלאה במשפחה ושרת גמל למשפחה, על כל הענפים שלה

ועל כל האגפים שלה בדאגה רבה במשך שנים רבות. המחויבות למשפחה, כולל הגיסים, זאת אומרת, לאליו גולומב ולדב הוז לשאל אביגור, היא הייתה מרובה וחשובה והיתה לה שפעה על דרכו הפוליטית של שרת. יכול מכך להיות שלא הקשרים המשפחה האלה, ללא המחויבות הגדולה הזו למשפחה ולגיסים, יכול מכך להיות שבחינה של השתייכות פוליטית הוא היה מגיע לכיוונים אחרים, (אני מדבר כאן לכיוון של "הפועל הצעיר" יותר מאשר ל"אחדות העבודה"), אבל בסופה של דבר הרי הדריכים של שתי המפלגות האלה נפגשו.

לאב של משה שרת הייתה השפעה רבה מכך על הבן מבחינות רבות, וחשוב לומר גם שלאביו של שרת שהיה חלק מהאליטה היישובית בתל-אביבית, במיוחד מהאליטה התל-אביבית הצעירה, זה לא הזיק לקרירה הפוליטית של שרת, משום שהוא פילס את הדרך. שרת היה מוכר. תל-אביב הייתה קטנה, אבל שרת היה מוכר, שרת הצעיר הכירנו אותו לא כמעט בזכות המumped של המשפחה. וכך שרת הצעיר הכירנו אותו לא כמעט בזכות האישים, את הפיגורות הפוליטיות והספרותיות ופיגורות אחרות שפעלו בתל-אביב.

מה הוא הביא **מאביו?** אני חשב, יושרה. אביו היה אדם שלחם על האמת, על האמת שלו. אני לא יודע אם זו הייתה אמת אובייקטיבית בכלל המקרים, והיו לו מלחמות גדולות, אבל הדגש הזה על יושרה. כבוד עמוק להשכלה ולנאורות ואת אלמנט השירות. משה הזכיר שאני קראתי לקובוצה הזאת אצולת השירות. את אלמנט השירות הואלקח מהאב, וחשוב מכך-מכך אהבה גדולה מכך לארץ-ישראל. אביו שעלה לארץ-ישראל ואחר-כך חזר

לروسיה בגלל סיבות שונות ואחר-כך עלה בשנית אהבה עמוקה את הארץ
זו. והמשפחה העניקה לשרת גם כן את אותה אהבה עמוקה מאד.

אתם יודעים שהמשפחה שהתה במשך זמן מה בעין-סינייה, בכפר הערבי
והפכה לאגדה גם בישוב וגם בקרב הערבים והקשרים נשמרו במשך שנים
ארוכות מאד עם עין-סינייה. משה שרת היה די צעיר באותו ימים, כה שאני
לא חשב שהוא יכול היה לעמוד על הביעות ההיסטוריות והבעיות הפוליטיות
והבעיות החברתיות של הערבים, ואני לא מיחס לכך את כיווני המחשבה
և כיווני המדיניות שהוא גילה בשנים שלאחר מכן. אבל מה כן הוא רכש שם?
הוא רכש את היסודות של השפה הערבית. לאחר מכן הוא התפתח גם בכיוון
זה. אבל אני חשב שהוא רכש אמפטיה. הייתה מכנה את זה במונח הזה,
אמפטיה ערבים ולמשפחות הערביות ולסביבה הערבית. אולי גם טובנות, אבל
קשה לי להעריך עד כמה טובנות פוליטיות. מה שבתו, הוא רכש אמפטיה.

אליה הם כמה דברים שרציתי לומר בקצרה על המשפחה. אין לי הרבה
זמן. המשפחה היא חשובה מאד וקשרים עם המשפחה חשובים מאד להבנה,
ואלה הן כמה מהתרומות של אחר מכך עיצבו את האישיות של שרת.

האלמנט השני היה כМОון הגימנסיה. לא כל כך בית הספר הקודם שהוא למד
בו ביפו כמו הגימנסיה. ובגימנסיה זו בלבד מהתכנים שהוא למד שם, אני
חוشب שישנם כמה אלמנטים שחיזקו אצלו את הדברים שהוא רכש במשפחה.
הוא מקבל בגימנסיה כמה דברים שמחזקים כמה דברים שמחזקים מה שהוא
רכש במשפחה ואין תמה משום甚么 שגם של שרת היה מעורב בגימנסיה
והדברים היו קשורים אחד לשני.

דבר אחד, אהבה גדולה לארץ-ישראל. אתם יודעים את הטיעולים המפורטים של הגימנסיה ואת הדגש על ארץ-ישראל. זה מחזק אתכם את אותם הדברים שהוא רכש בבית גבאי ארץ-ישראל.

אני חושב שהוא שם גם מגבש לעצמו את תחילתה של גישה, שאני קראתי לה בכמה מקומות וגם אחרים קראו לה גישה פלשתינו-מרכזית, דגש על ארץ-ישראל ועל חשיבותה של ארץ-ישראל בעם היהודי ועל חשיבות המעשה הציוני והמעשה היישובי. אלמנט השירות מחזק על-ידי הגימנסיה. הגימנסיה, גימנסיה הרצליה, החסירה את התלמידים שלא לשרת את הקהילה. זה היה מהকווים הבורורים של מערכת החינוך. והוא כמובן פתח לו עוד פתח למפגשים רבים מאד. הגימנסיה הייתה נזר של תל-אביב ונזר של היישוב. היו באה שמה כל גдол הדור, מביאליק ומשורדים כמו שאני אמרתי קודם, וזה עוד פתח לו פתח להיכרות עם האנשים האלה ולהיכרות של האנשים האלה עם שרת. וזה מקרב אותו לאלייטה.

קבוצת השווים, מה שאחנו קוראים קבוצת השווים, החברים שהיו שם, הקבוצה שנוצרה בגימנסיה, זו הקבוצה שאליה הוא מתיחס ועל-פי דרכה הוא בונה את העמדות שלו ואת הגישות שלו וכיווץ זה.

קבוצת השבים, שהיא כללה את דב הוז ואת גולומב ואת קבשנה עצמן וגם אחרים כבר בה, אם מסתכלים עליה בזכוכית מגדלת ולא כל-כך בזכוכית מגדلت, הייתה חלוקה. היו המתונים והיו האקטיביסטים בתוך הקבוצה הזו. המתונים נטו ל"הפועל הצעיר", ולפי הערכתי שרת כבר אז נוטה ל"הפועל הצעיר", כאשר גולומב בתקופות מוקדמות הוא פוסח על שתי הסעיפים וגם דב

ההתפטרות. זאת אומרת, תמכו בבן-גוריון, 7 היו נגדה, אבל 47 מנעו ורובם, אם שרת היה מנסה להילחם, רובם היו תומכים בשרת, הרוב הגדל. כך שלפי הערכה שלי 60% מחברי המרכז באותו זמן היו תומכים בשרת והיו מביסים את בן-גוריון.

שרת חשש, וזה מופיע בדברים שלו עצמו, ביום, בחלק החמישי, הוא חשש ממהומה רבתה בתוך המפלגה, ואני חשב שהוא חשש גם מפילוג של המפלגה והוא חשש ממהומה רבתה במערכת הפוליטית במדינתה. אבל אני מיחס כאחד מהגורמים החשובים את הנכונות הזו לפנות את הדרך לבן-גוריון כתוצאה מהמחויבות העמוקה הזו, מהאהבה, מהבית, מהדיםי של הבית שהמפלגה העניקה לו.

ההשקפה של שרת הייתה השקפה סוציאל-דמוקרטית, שאיתה אני חשב הוא מאץ בזמן הלימודים באנגליה. הוא היה שם תקופה מסוימת. אולי הוא רחש שם גם גינונים והדרת כבוד ודגם על הפרוטוקול, במידה מסוימת של פרו-אנגליות בלימודים שלו בלונדון-סקול-אוף-אconomics. באותה תקופה הוא הכיר היטב את וייצמן הכיר אותו עוד קודם לכן, אבל באותה תקופה הם התקרבו. אני חשב ששמה מתחילה להיות ההתקשרות לעמדות של וייצמן.

ולאחרונה, מקור השפעה חשוב ביותר היה חיים ארלווזרוב. אין לי זمان להיכנס לזה. ההשפעה של ארלווזרוב על שרת הייתה מרחיקת לכת. ועוד פעם, אתם מוכרים לזכור מי היה ארלווזרוב ומה היו המקורות של ארלווזרוב.

ארלוזורוב היה איש "הפועל הצעיר" והרבה מהעמדות של שרת הן עמדות שהוא רכש מתוך השיחות ומtower המגעים עם ארלוזורוב.

כאן אי-אפשר לומר מלה או כמה מילים על בן-גוריון. היחס של שרת לגבי בן-גוריון עוד מהימים של הלימודים של שרת ובן-גוריון בתורכיה – ינסם תיאורים על מה שקרה שם בתורכיה. הם היו יחד בקורסא. היחס של שרת היה יחס אמביוולנטי ואני יודע שמצטטים את המכתב המפורסם של שרת מ-1931 שבו הוא מגלה הערכה לבן-גוריון. ישראל קולץ (?) ציטט אותו באחד מהמאמרים שלו. אני חשב שהזה היה דרך של דברו. באותה שנה ממש (אני כברذكرתי את זה כמה פעמים) בן-גוריון כותב מכתב הערכה לווייצמן, כמעט באותו מילים, ובן-גוריון לא הפקoon לא אף אחת מהמלים שהוא כתב שם. שתווע לכט את זה. צריך גם להבין את הדברים האלה. ואני לא בטוח שרת הטענו אותם הדברים שהוא כתב, לכל אותם הדברים. היחס ביניהם ובין בן-גוריון היה יחס אמביוולנטי מהתחלת והם היו שונים בדעותיהם. ולשאלה שלך בקשר לאלטרנטיבתה, אתה יודעת שההשקפה שלי היא, קובי, שרת הייתה אלטרנטיבת לבן-גוריון והיה מחנה מתון שהיה אלטרנטיבת למחנה של בן-גוריון. ובזה אני דוחה את כל החברים שלי שחושבים שהזה היה בן-גוריון קטן או בן-גוריון ממוטן וכיוצא בזה. מספיק שתקראו את הדברים שלו באותו כרך ה' וגם בכרך ו', אחרי ההתפטרות, ותראו את הדברים.

עוד דבר אחד שחייב לצאת נגדו בצורה ברורה. זה לא נכון, כולל זכי שלום וחברים אחרים בכתביהם שלהם, זה לא נכון שהמהומה, שהחלוקת העמוקה בין גן-גוריון ובין שרת התחלתה בשנת 1941 כאשר וייצמן הזמין אותו לאלה"ב. זה לא נכון. המחלוקות בינויהם התחלו מ-1931 והן נמשכו לאורך

כל התקופה. המאבקים היו מאבקים מתמידים, כאשר שרת מגלה את התפיסות המיוחדות שלו, את התפיסות המתונאות שלו.

איך הייתה מגדיר את עמדותיו הפוליטיות? הייתה אומר שהוא סוציאל דמוקרט. הוא מעולם לא היה סוציאליסט זהה ההשפעה של הבית ניכרת בו וגם ההשפעה של הגימנסיה. שרת לא היה סוציאליסט, גם בתקופות של "אחדות העבודה" ואחר-כך מפא"י היה לעמדות סוציאליסטיות כביכול. שרת לא היה מלכתחילה סוציאליסט. הוא היה סוציאל דמוקרט מตอน. הוא ייחס חשיבות לגורםים מוסריים ולא לכוחנות. הוא גילתה גישה ריאלית בהערכתה של הגורמים גם הפנימיים וגם הגורמים הבינלאומיים שעיצבו את הפוליטיקה. וזה עוד פעם כתוצאה מכל המערכת שעיצבה אותו. המשפחה והגימנסיה וארלוזרוב. הוא גילתה פרגמטיות הומני. זה היה פרגמטי אבל פרגמטי שאיננו מוכן לצאת נגד אלמנטים הומניסטיים. הוא היה بعد התפתחות הדרגתית ולא התפתחות רדייקלית.

וכאן אני מגיע לחלק השני של הדברים שלי ואני עומד בפני סיום. החל מאמצע שנות השמונים, שרת היה קשור לאליטה הפוליטית מראשית דרכו. הכירו אותו והוא הכיר את כל האנשים וידעו, גם מבחינה של הפעילות שלו. הדרך שלו היא דרך איטית לצמרת כמו דרכם של אנשים אחרים. גם בן-גוריון הוא לא מגיע לצמרת של התנועה הציונית או התנועה היישובית בחטף. הדרך של האנשים האלה הייתה דרך דרך איטית לצמרת. אבל החל משנות השמונים, וביחוד אחרי מותו של ארלוזרוב, שרת הוא שיך לקבוצה שבאמת עיצבה את המדיניות הציונית גם פנים וגם בחוץ. בתקופת המדינה, בתקופה שלאחר הקמת המדינה העניין שלו בגורםים פנימיים הוא לא היה כל-כך רב, אבל

בתקופות שקדמו לכך, שקדמו להקמת המדינה ובשנים של בין שנות השלושים עד שנות הארבעים היה לו גם יד וначלה בעניינים פנימיים.

ולמה הוא תרם? מה היו התרומות שלו על הרקע של ההשპחות האלה והתפיסות האלה ועל רקע של התהליכים שעיצבו בהם. בספר שלי אני מזכיר שורה ארוכה מאד של נושאים שהוא שותף להם ושהוא קידם אותם ושהרבה אנשים לא יודעים. למשל, חלקו בחומה ומגדל ובהרבה מאד דברים אחרים, אנשים פשוט לא מכירים. הוא היה אחראי על ההגנה בסוכנות עד אשר בן-גוריון נטל על עצמו את התפקיד הזה. הוא היה אחראי על ההגנה, הוא היה מעורב בחומה ומגדל והוא מעורב בהרבה מאד דברים, והתרומה שלו שם – גם אני בביוגרפיה לא נכנסתי לכל הפרטים. אז אני לא עושה את הרשימה, את כל האינונטראציית היחסים של שירות. אני רק רוצה לעמוד על הדברים החשובים ביותר.

קדום כל, התרומה של שרת זה לתפיסה ש策ן לקיימן דיאלוג אסטרטגי עם העربים ועם הבריטים. זו תפיסה, דרך אגב, גם של ארלוזורוב. זו תפיסה של ארלוזורוב ש策ן לקיימן דיאלוג אסטרטגי עם הבריטים ולאחר מכן גם עם האמריקנים. שרת האמין בכך. מי שמכיר את מה שקרה כאשר הוא היה שר חוץ ובשנות החמישים יודע את החשיבות של הנושא הזה.

שרת קיבל את קונספט חלוקת ארץ-ישראל, הוא קיבל את הקונספט זה. ואם היה מישחו שדוחף את הקונספט הזה ב-37' בקונגרס ולאחר מכן זה היה שר יותר מאשר אנשים אחרים. בהתחלה הוא לא קיבל את זה, אבל ברגע שהוא קיבל את הקונספט הזה זה היה טבוע אותו. ושרת היה מוכן לקבל

את גבולות החלוקה כגבולות קבוע והוא היה מוכן לקבל את הגבולות של 1949 כגבולות קבוע והוא התנגד לכל נסיוון, וזה חלק מהמאבק עם בן-גוריון, ולכל מחשבה לשנות את הגבולות של 1949.

דבר שלא ידוע. שרף היה שותף לעיצוב האסטרטגייה ההגנתית התקפית של מדינת ישראל. היו ביןו ובין בן-גוריון שיחות על הנושא זהה והם פחות או יותר גיבשו את התפיסה ההגנתית, האסטרטגייה ההגנתית התקפית ביחיד. שרף הוא שתרם לאי ההזדהות, לקונצפט של אי ההזדהות ולשמירת המדיניות של אי ההזדהות במשך תקופה מרובה. שרף תרם למדייניות פרו-מערבית מאוזנת עם פעילות בעולם השלישי.

עוד שלושה דברים אחרים. שרף תמן במה שאני קראתי בחלק מהמאמרים שלי וגם בספר, בניהול הסכסוך. הוא היה פסימי לגבי האפשרות של פתרון הסכסוך, במיוחד לאור התנגדויות פנימיות בתחום היישוב ואחר-כך בתחום מדינת ישראל, וגם לגבי הצד הערבי, משום שאמרתי, היו לו הערכות ריאליות והוא היה עד ניהול הקונפליקט. הוא לא האמין בפתרון קרוב של הקונפליקט הזה. כמו כן שרף התנגד לפעולות התגמול, הוא התנגד למלחמה 1956 וזה היה אחד הגורמים להתפטרות. כאשר הוא היה יו"ר הסוכנות הוא היה עד תפיסת של הדדיות עם העם היהודי. ולאחרונה, שרף עיצב את משרד החוץ, ויש אומרים שעדי היום משרד החוץ פועל על-פי הדפוסים שלו.

משה כתוב מאמר מפורט על הנושא הזה ואני מסכימים עם הרבה מהדברים שלו. שרף עיצב את משרד החוץ להרבה מאד שנים. והיתה לו השפעה גם

לטוווח ארוך. אני חושב ששרת היה אינצטרומנטלי, אתם מכירם את זה, בהעברת השרביט לאשכול, בנאום המפורסם בהיכל התרבות והענין הזה.

כל הדברים האלה משייכים אותו לדעתו לקטיגוריה של מנהיגים מעצבם, 'טרנספורמינג ליידרס'. שרת לא היה מנהיג מהפכני, הוא לא היה מנהיג הרואי, אבל הוא שייך לקטיגוריה זו. הוא שייך לקטיגוריה זו של מנהיגים ששמם דגש על עיצוב העתיד, על התאמת המטרות לפרספקטיביות שלהם הם מבקשים לכetta, הוא שם את הדגש, כמו מנהיגים - - -

(הפסקה בהקלטה. צד B, קלטה 1)

- - - המערכת יכולה ואת התומכים בו ולא להיגרר אחורי אינטרסים פרטיקולרייסטיים. כמו ערדים אחרים, חלק מהערדים של שרת נעלמו. השכחה חלקה בغالל מניפולציות פוליטיות, בغالל יריבויות פוליטיות ובغالל דברים שקובי רמז עליהם. אבל בחלקה השכחה קשורה לכך שהזרים כולם, הזרים המתוון בתנועת העבודה ובividוד במפא"י הlk ונעלם, הlk והתפוגג. הוא לא מת, הזרים הזה לא מת משום שהיה לו אחר-כך תחיה בשנות השבעים, בשנות השמונים. אבל במשך שנים רבות הזרים הזה הlk והתפוגג. זה גם כן תרם לשכחה.

אני שמח שמתקיים ימי העיון האלה, אני שמח על המפעל של העמותה, שמנסה להעלות את זה. והשאלת צריכה באמת להיות שאלה ש צריכה להិחקר עוד יותר, היא שאלה מה קרה לזרם המתוון הזה, מדו"ע חברים מרכזיזים בזרם המתוון הזה עברו למחנה האקטיביסטי. אנשים כמו זלמן ארן ואנשים אחרים, שהיו דמויות מפתח בחיים של שרת ובחים של מפא"י

20
ד"ר יצחק בן-צבי
משה שרת - המנהיג ודרךו במדיניות
16.5.2000

ותנוועת העבודה. זו אחת השאלות שבאמת צריכה להישאל, משום שהיתה כאן
אלטרנטיבת אמיתית לאקטיביזם בנוסח בן-גוריון ושל התומכים בו.